

Vaig nàixer el 7 de setembre del 1907. Són quasi cent anys de vida. D'una vida, per cert, molt moguda. He viscut la monarquia d'Alfons XIII, la Primera Guerra Mundial, la dictadura de Primo de Rivera..."

Don Joaquín Maldonado ens atén al saló de casa seua, a l'avinguda de l'Antic Regne de València, envoltat de llibres, assegut al sofà. La seua vitalitat és envejable si considerem la seua edat i el segle que arrossega a l'esquena. Tanta vitalitat que el periodista no té temps material per fer-li la primera pregunta, ni per engegar a hora l'enregistradora. A l'instant, el torrent verbal de don Joaquín es desboca. "Ha estat una vida plena d'alternatives."

"Vaig nàixer al número 12 del carrer Palomino. El meu pare, que havia estat treballador del Crèdit Lyonnais, va obtenir l'any 1918 el nomenament de corredor de comerç. Li'l va firmar Francesc Cambó. Aleshores ens traslladarem al carrer de Cavanilles, un carrer estret i petit avui desaparegut, que donava a la plaça del Patriarca."

Don Joaquín interromp l'entrevista, preocupat per si el llum molesta el fotògraf, fins al punt que als noranta-nou anys s'ofereix per canviar-se de lloc, si cal. "El 1925 –continua sense descans– ens mudarem al carrer de la Pau, al costat de la casa dels meus sogres i de la meua futura muller. Vaig viure allí fins a l'any 1936, en què es va produir l'alçament militar, amb el qual vaig estar compromès."

Durant la República, vaig estar vinculat a Luis Lucía, que, com a director del *Diario de Valencia*, havia publicat una sèrie d'articles que va titular "En estas horas de transición". També ho vaig estar amb l'anterior director d'aquest diari, José Luis Martín Mengod, que era germà de la meua sogra. José Luis va morir a causa de la grip del 18.

La lucidesa de don Joaquín fa que les preguntes siguen, si més no, innecessàries. El relat és precís, replet de tota mena de detalls. Gairebé didàctic. Un testimoni vital imprescindible. Que si Lucía va fundar la Dreta Regional i la CEDA, que si Franco va apaivagar, amb gran dany, la revolta d'Astúries... Amb tot, l'eloqüència de don Joaquín esdevé



Sense ser d'esquerra, Vicent Ventura sempre va parlar bé d'ell perquè va donar suport al "contuberni de Munic". I Fuster i Sanchis Guarner perquè, sense que el valencià fóra la seua llengua materna, va impulsar el Consell pel Foment de la Llengua. I els empresaris perquè va impulsar la Borsa de València. I València, en el seu conjunt, perquè ha estat un senyor compromès amb el seu país. EL TEMPS ha parlat amb don Joaquín Maldonado, just a punt de complir els noranta-nou anys, coincidint amb l'homenatge que, en forma de llibre, acaba de publicar edicions Saó (*Joaquín Maldonado Almenar, un patrici valencià*).

amb els militars. Els dubtes del general, en tot cas, van fer que desaprofitara l'ocasió.

En aquells dies, el meu germà i jo vam guèrem de fer front un grup d'incontrolats que venien a detenir el nostre pare, al·legant una denúncia d'una fàbrica en què tenia participacions. Aconseguírem que no el detingueren, però al preu de prendre'ns a nosaltres. Estiguérem detinguts a la presó de Govern Civil. Després ens portaren a la Model. Vam estar-hi fins a octubre. Aquell mes, amb l'ajuda de la família, ens posaren en llibertat. El meu cosí, Evaristo, que va acudir a la presó a recollir-nos, ens va advertir que ens absentàrem i que no férem acte de presència, perquè de la segona vegada no ens n'escaparíem. Vam estar amagats d'octubre fins a juny del 1937. Aquell mes quasi ens agafen. Aleshores, havia vingut el Govern de Madrid a València. I amb el Govern, el vicepresident de les Corts, Emilio Baeza Medina, amb la seua muller, Paquita Sampol, que era molt catòlica.

Els meus sogres els admeteren a casa seua. Baeza Medina es va assabentar del risc que corríem. Així que ens va ajudar a entrar en l'oficina que tenia l'Ambaixada de Panamà, al carrer de la Pau. Allí vam estar quasi un mes, període durant el qual va vindre el seu encarregat de negocis, José, que alhora era fill de l'ambaixador, don Melchor Lasso de la Vega. José ens va dir que no ens podria mantindre més a l'oficina, que ens n'havíem d'anar a Madrid. Rebutjàrem la idea. Vam aconseguir, però, una fórmula intermèdia. Ens va facilitar un passaport panameny i jo, com a Joaquín Méndez Arias, i el meu germà, com a Lorenzo Méndez Arias, marxàrem cap a Catalunya, amb el cotxe de la Generalitat amb què José Lasso de la Vega havia vingut de Barcelona. El mosso que conduïa ens va prendre per autèntics panamenys. Ens va portar a l'Hotel Majestic. Allí, aconseguírem obtindre els visats i, en un avió d'Air France, creuarem a Marsella. D'allí a Hendaia i a Sant Sebastià, a zona nacional. Allí vam fer un relat de tot el període anterior. El coronel Ungría, que dirigia el servei d'informació en la zona nacional, va enviar el meu germà, que era alferes de milícies, a Sevilla, a una bateria italiana. Jo vaig passar a un servei d'enllaç amb la zona roja, amb altres escapats panamenys.

Usàvem el servei d'un vaixell que anava de Marsella a València.

Ja al juny del 38, els nacionals prengueren Castelló. Per aquell temps, vaig demanar a Ungría que m'alliberara del servei i al juliol vaig fer un curset de tinent de l'estat major, a l'acadèmia de Valladolid. Vaig estar durant un mes destinat a Borriana i, més tard, al quarter general de Calataiud, amb el general Orgaz, que era qui manava als exèrcits de Llevant. Vaig estar-hi poc de temps, però em vaig assabentar que Lucia —que quan es va produir l'alçament es va proclamar fidel a la República tot enviant un telegrama des de Castelló— estava empresonat. Com que era diputat, per a processar Lucia era necessari el suplicatori. En principi, aquell telegrama va servir perquè denegaren el tràmit i paraltzaren el procés. Però quan va cessar el tipògraf —en referència a l'estuquista Largo Caballero—, Negrín va exigir-lo, quedant subjecte al suplicatori, amb risc de ser condemnat a mort. No va arribar a succeir perquè quan es va assenyalar la sessió per al final del procediment, els nacionals ja havien entrat a Barcelona. Tots els qui eren presos, entre ells Lucia, van ser alliberats. Lucia, però, ho va estar només quatre o cinc dies. Els nacionals el van tornar a sotmetre a un procediment, acumulant-li les actuacions del període roig. En un mes escàs, el condemnaren a mort. Vaig tindre notícia de tot això per Pepe Costa, secretari de la Dreta Regional. Com a tinent de l'estat major, amb el permís del tinent coronel Sanz, vaig marxar cap a Barcelona la primera setmana de març del 39. Vaig acudir al tinent coronel Cores a demanar-li que em facilitara un passe per veure Lucia i tractar d'actuar en favor d'ell. El director de la presó, però, s'hi va oposar rotundament. Vaig anar a l'auditor, un tal Gómez Pereira. Quan es va assabentar que volia veure'l, em va rebre de seguida, però amb recel, perquè es temia que estava actuant de manera subversiva. Em va demanar com havia aconseguït el volant per veure Lucia, quins motius polítics em movien. Després d'una posició molt ferma, quasi violenta, li vaig dir que només em movien motius de justícia, que creia injust que Lucia estiguera processat. Pensava que Lucia no va ser sincer al telegrama. En fi, em va dir que Lucia estava condemnat a mort i a l'espera

sens dubte màgica quan parla en primera persona.

—González Carrasco, que havia estat el general nomenat per dirigir l'alçament militar a València, va venir a la ciutat amb molt de recel. Això va fer que desaprofitara l'únic moment clar que va tenir per haver pres el poder. Va ser la nit del 19 de juliol. Aquell diumenge, a les 11 h del matí, jo havia quedat compromès a arplegar-lo en un cotxe amb escorta, per portar-lo del seu refugi del carrer Cadis fins a Capitania General, a la plaça de Tetuan. Allí l'esperaven el general Martínez Monge i dues companyies, la que es rellevava i la nova. Les dues estaven al costat dels "compromesos", que eren trenta o quaranta oficials de València amb els quals havia tingut tracte per mitjà d'un company meu, Manolo Attard. Attard havia mort pocs dies abans, afusellat. Em van demanar que el substituïra com a enllaç

que Franco revisara la sentència. El meu germà i jo ens n'anàrem direcció Burgos. Allí parlàrem amb l'arquebisbe Melo, que era de València. Ell va fer que Franco permutara la pena de mort per presó. Lucía va seguir al penal fins que, malalt, un any després li facilitaren el passatge a Palma i després, a València, a fi que el revisaren els metges. Quan va arribar a València, el febrer del 43, va morir de càncer.

Al final de la guerra, vaig ser nomenat secretari polític del governador civil de València, Javier Planas de Tovar. Vaig estar quasi un any en el càrrec. El governador em va cridar l'atenció. Maldonado, compte amb la Dreta Regional. Li vaig contestar que si defensar les idees de Lucía era un obstacle per desenvolupar el càrrec, el problema era d'ell, no meu. Planas de Tovar, que era honorat, es va engolir les seues paraules. La designació de tots els càrrecs locals va recaure en persones de la meua confiança, antics militants de la Dreta Regional, amb la qual cosa es va teixir una xarxa de democratacristians. En certa manera, un contrapès al falangisme. També vaig incorporar a l'economista Romà Perpinyà Grau, que havia estat director del Centre d'Estudis Econòmics, promogut pel financer Ignasi Villalonga. Ignasi i jo ens apreciàvem.

Durant el govern de Franco, la meua situació personal va ser sòlida per dues raons. Primer, perquè era tinent d'estat major, situació per la qual tenia independència política. I segon, perquè vaig substituir mon pare en la corredoria de comerç, substitució que havia facilitat Lucía, parlant amb Chapaprieta, ministre que em va nomenar. Vaig poder exercir de corredor i guanyar sobradament per a les meues necessitats. Amb Franco em vaig trobar cara a cara una o dues vegades. Mai vaig estar vinculat a ell. Li he contat una història una mica atropellada, no creu?

Don Joaquín decideix prendre un respir, oportunitat que aprofitem per preguntar-li sobre l'Ideal Room, sobre la València de principi del segle XX, sobre la ciutat que li va tocar viure.

—Quan vaig acabar el batxillerat l'any 1923, es va produir el colp de Primo de Rivera. Me'n vaig assabentar anant amb mon pare a prendre cafè a l'Ideal Room, al carrer de la Pau. Des d'allí es veia la



pissarra del diari *Las Provincias*. L'acabaven d'escriure i explicava la notícia del nou règim de Primo i la proclamació a Barcelona. Poc després, el rei l'acceptà. A l'Ideal Room assistia gent de qualitat i significació. Per exemple, el degà del col·legi d'advocats, Evaristo Crespo, que era d'Antonio Maura. Havia estat amb ell quan la Setmana Tràgica i l'afusellament de Ferrer i Guàrdia. Hi assistia el seu fill, Evaristito, que era molt de dreta. També alguns elements més. Fins i tot, el sogre de Sigfrido Blasco [fill de Vicente Blasco Ibáñez]. Es parlava de tot.

—Quina relació va mantindre amb el blasquisme?

—Nosaltres érem enemics dels blasquistes, fins al punt d'arribar a les mans. Ells atacaven el Rosari de l'Aurora i nosaltres ens defensàvem.

—I amb don Joan de Borbó?

—Va ser una relació molt propera. Quan va acceptar que el príncep, Juanito, es quedara a Espanya, don Juan va perdre el suport de Gil Robles. Vaig estar a Lisboa per saludar-lo, pensant que havia de ser el rei.

—I del "contuberni de Munic", què en recorda?

—Hi vaig participar, però no hi vaig anar. El coneixia i vaig ajudar als qui s'hi desplaçaren.

—A Vicent Ventura, per exemple?

—Vicent no va poder tornar. El vaig ajudar facilitant-li mitjans de vida a la seua dona, que es va quedar ací. Vicent m'ho va agrair de manera extraordinària. Sempre va parlar bé de mi, fins i tot

exageradament. Com també feien alguns nacionalistes i, tanmateix, no sé per què. He estat demòcrata. Mai d'esquerra. Tot i que algun nacionalista m'ha proclamat més d'esquerra que ell, sap?

Alfonso Maldonado, el seu nét, present a l'entrevista, recorda que el seu avi va ajudar, en aquells anys obscurs del franquisme, a pagar fiances als represaliats.

—Per què?

—Per dignitat, perquè considerava injustificats aquests atacs.

—Com recorda la riuada del 57?

—Estava acabat d'operat. En eixir de l'hospital, vaig haver de fer front a la situació. L'alcalde de València era el Marquès del Túria. El Govern havia promogut una emissió de diners per afrontar la riuada, però mai no van arribar. Ací estàvem patint. Fins que un dia, l'alcalde, fart i indignat, va convocar un ple per denunciar el mal tracte que ens donaven. Vaig estar a la tribuna d'aquell ple. El discurs me'l va facilitar l'alcalde i el seu gendre. El vaig publicar immediatament al butlletí de l'Ateneu Mercantil. Vaig fer-ne quasi 8.000 exemplars per als socis i uns altres més per als qui ens el van prendre de les mans, com el pa beneït. De seguida es va saber que jo havia fet costat a l'alcalde. Un mes després, Rincón de Arellano va substituir-lo en l'alcaldia. Per la seua part, Martí Domínguez va adoptar una posició semblant des del diari *Las Provincias*, amb aquell article que deia que quan els homes callen, les pedres parlen. Es va ma-

nifestar contra el Govern. Martí va dimetir de director al cap de pocs dies. També van dir que la junta de l'Ateneu va estar a punt de fer-ho. Mentida, hi vaig continuar encara uns anys més.

—**Diu que no ha estat mai nacionalista, però els nacionalistes l'han respectat, i molt. Quina va ser la seua relació amb Fuster, amb Sanchis Guarner...?**

—Joan Fuster m'apreciava. Jo el respectava, però no participava de les seues idees polítiques. L'Ateneu li va fer un homenatge, fins i tot li va aplaudir el seu valencianisme. Amb Sanchis Guarner vaig tindre una molt bona relació. Va ser un gran filòleg. Amb Eliseu he tingut molta amistat, però sense confondre'ns.

—**Una de les seues facetes més destacades ha estat la reivindicació de la Borsa de València...**

—Manuel Broseta ens va ajudar molt a crear-la.

—**Alfonso Maldonado apunta que una de les relacions més interessants del seu avi ha estat la que va mantenir amb Broseta i Eliseu.**

—Va ser al Consell per al Foment de la Llengua, un pacte de cavallers. Quan Broseta se'n va eixir, això es va convertir en la Fundació Ausiàs March.

Diu la dita que els anys no passen debades. Després de dues hores llargues de conversa, això es nota. I més, als noranta-nou anys. Una llarga vida en què don Joaquín ha tingut temps de rebre la Medalla d'Or de la Universitat de València, de fundar la Borsa de València, de ser nomenat fill predilecte de la ciutat... Certament, es faria impossible condensar, ara i ací, la vida d'aquest senyor de València. Per si de cas, el seu nét, Alfonso, l'ha recopilada en un llibre que espera la seua publicació.

—Com ha vist, he tingut un segle de vida intensa. Tot un segle. Vaig nàixer quan encara havia blanqueries al carrer de les Blanqueries.

—**Què en queda, d'aquella València?**

—Res de res.

Alfonso, el nét, fa un incís: "Queda el seu testimoni." Quanta raó.

Salvador Giménez

Confidencial



Xavier Vinader

Ningú no vol tocar la CIA

Al màxim cap d'un servei d'intel·ligència el mínim que se li pot exigir és que estigui ben informat i doni sensació de serietat. Doncs Alberto Saiz, ni l'un ni l'altre. El president del Centre Nacional d'Intel·ligència (CNI) va fer un trist paper davant de la comissió de secrets oficials del Congrés, on va anar per parlar dels "vols secrets" de la CIA que van sortir d'aeroports espanyols. No tan sols no va dir res d'interessant —fet més que previsible—, sinó que, després d'admetre que els seus agents només van començar a investigar a partir de la publicació dels fets per primera vegada en el *Diario de Mallorca*, va intentar desmuntar la investigació que ha fet el Parlament europeu qualificant-la de poc rigorosa. Es necessiten penques.

Durant tres hores, el cap dels serveis secrets espanyols es va dedicar a bellugar la perdiu i poca cosa més. Setmanes enrere, el propi govern va admetre que sospitava de martingales en quatre vols de la CIA d'un total de seixanta-nou que van fer escala als aeroports espanyols. Però Alberto Saiz, ni això. "Per al CNI no està demostrada la vinculació dels propietaris dels avions amb la CIA" —declarà—. Ni consta la presència d'agents nord-americans entre els tripulants o passatgers dels avions esmentats, ni s'ha trobat cap indicatiu d'il·legalitat en el transport de persones o mercaderies... Espanya, segons Saiz, no ha col·laborat per acció o omisió en vols il·legals de la CIA, diguin el que diguin a Europa. I tots tan amples. Eduardo Zaplana, portaveu del PP, va arribar tard i va marxar abans que ningú. A ell, naturalment, li interessa més llançar insídies sobre la investigació de l'11-M o la política maquiavèlica dels socialistes. Als agents de Bush, ni tocar-los. El representant del PSOE es va donar per satisfet amb les explicacions. I només Joan Herrera, en nom de IU-ICV, que va "apretar" Saiz tot el que va poder, va sortir queixós per tanta evasiva i assegurant que, pròximament, demanarà la desclassificació dels documents secrets relatius a aquesta investigació.

"L'actitud melindrosa del PSOE en el tema de les operacions secretes de la CIA en territori europeu no és nova. El grup de diputats socialistes a Europa no s'han trencat les banyes per aclarir el tema"

L'actitud melindrosa del PSOE en el tema de les operacions secretes de la CIA en territori europeu no és nova. El grup de diputats socialistes a Europa no s'han trencat les banyes per aclarir el tema i, setmanes enrere, Elena Valenciano, eurodiputada socialista i membre de la comissió que va analitzar els "vols secrets", va arribar a qüestionar "l'informe Fava" —denominat com l'eurodiputat italià que el va signar— i el va acusar de generar gran confusió en l'opinió pública. Després, la votació favorable del ple del Parlament europeu li va passar pel damunt com una piconadora.

El Grup Popular va anar més lluny i va presentar una trentena d'esmenes a l'informe de Claudio Fava presentat a la comissió de llibertats del Parlament —entre altres, demanant d'incloure la paraula "presumptes" per parlar dels vols de la CIA—, però el cert és que no els en van admetre quasi cap. Empanyats, els *peperos* van votar contra el text final on es considera provat que la CIA va segrestar presumptes terroristes en territori comunitari, i els va traslladar a països on es practica la tortura. Un fet, encara que el director del CNI no ho vulgui admetre, que va a missa.